

ROZŠÍŘENÍ INSTITUTU ODDLUŽENÍ NA PODNIKATELE *MARTIN LEBEDA*

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno,
Česká republika

Abstract in original language

Oddlužení se v českém prostředí velice dobře ujalo, což dokládá například stále rostoucí zájem o tento institut ze strany dlužníků. Soudy již mají taktéž tento institut zažitý, o čemž svědčí množství kvalitní judikatury i překonání některých výkladových nejasností vzhledem ke stále ještě poměrně nové právní úpravě. Bohužel tato právní úprava omezuje možnost oddlužení pouze na nepodnikatele. Nabízí se tedy otázka, zdali se institut oddlužení právě nyní nenachází na oné pomyslné křižovatce, kdy by měl být rozšířen také na drobné podnikatele.

Key words in original language

oddlužení, insolvenční zákon, podnikatel

Abstract

The Discharge from Debts has become a regular thing in the Czech society. This supports the fact of increasing interest of debtors. Courts apply this institute regularly yet, so far we have enough quality judgements in this sphere. Furthermore many interpretation problems have been solved in this quite new legislation too. Unfortunately, The Discharge of Debts is meant only for no-entrepreneurs. So far the question arises: Are we on the crossroad now when the institute of Discharge from Debts should be extended and opened out for individual entrepreneurs?

Key words

Extension of the institute Discharge from Debts for entrepreneurs

1. ÚVOD

Oddlužení bylo do českého právního řádu zavedeno zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Jeho zavedení je možné považovat za krok správným směrem. S rostoucím trendem stále se zvyšující ochrany spotřebitele bylo třeba najít způsob řešení úpadku fyzických osob, u kterých by konkurs měl příliš tvrdé následky.

Oddlužení je tedy mladý, avšak rychle se rozvíjející institut českého práva. Bohužel, tato právní úprava omezuje možnost oddlužení pouze na nepodnikatele. Nabízí se proto otázka, zdali se institut oddlužení právě nyní nenachází na oné pomyslné křižovatce, kdy by mohl a snad i měl být rozšířen také na drobné podnikatele.

2. VÝVOJ ODDLUŽENÍ

Při pohledu na statistiky je patrná vzrůstající tendence týkající se počtu podaných návrhů na povolení oddlužení. S tím samozřejmě koresponduje i počet povolených, respektive schválených oddlužení. V roce 2008¹ bylo podáno celkem 1713 návrhů na povolení oddlužení a povoleno 648 oddlužení. V roce 2009² bylo již těchto návrhů 3771 a povolených oddlužení 1962. V roce 2010³ bylo podáno 9996 návrhů na povolení oddlužení a 4603 oddlužení bylo povoleno. Konečně za ¾ roku 2011⁴ bylo podáno celkem 12574 návrhů na povolení oddlužení a za stejné období bylo povoleno 10083 oddlužení.

Rychle rostoucí počet návrhů na povolení oddlužení značí, že právní povědomí o tomto institutu mezi dlužníky existuje a taktéž je tento institut dlužníky i stále častěji využíván. Podobně počty povolených oddlužení ukazují, že soudy je tento institut již běžně aplikován.

3. MOŽNOSTI ROZŠÍŘENÍ⁵

Dle mého názoru lze s ohledem na výše uvedené statistické údaje říci, že institut oddlužení v České republice natolik zdomácněl, že již byla překonána jistá prvotní fáze od zavedení tohoto institutu. Oddlužení se

¹Statistické údaje za rok 2008 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_rok_2008.pdf>

²Statistické údaje za rok 2009 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z:

<http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/statisticke_udaje_za_rok_2009.pdf>

³Statistické údaje za rok 2010 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z:

<http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_rok_2010.pdf>

⁴Statistické údaje za 1. čtvrtletí roku 2011 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_1_ctvrtleti_roku_2011.pdf>, Statistické údaje za 2. čtvrtletí roku 2011 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_2_ctvrtleti_roku_2011.pdf>, Statistické údaje za 3. čtvrtletí roku 2011 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za%203_ctvrtleti_roku_2011.pdf>

⁵Následující text zčásti využívá a rozvíjí některé myšlenky autora již vyslovené v práci Lebeda, M. Oddlužení.

tedy nyní nachází na pomyslné křižovatce, kdy by mělo být rozhodnuto o tom, jak dále zodpovědně k tomuto institutu přistoupit. Možnosti jsou dvě. První možností je ponechat oddlužení přístupné pouze pro nepodnikatele s tím, že je třeba novelou zákona upravit některá sporná ustanovení, zejména se to týká oddlužení manželů. Judikatura soudů v této konkrétní věci není jednotná a v praxi s oddlužením manželů vzniká celá řada problémů. Druhou možností, kudy se na křižovatce vydat, je pak důslednější revize tohoto institutu a jeho rozšíření i na fyzické osoby – podnikatele. Ostatně s tímto již bylo počítáno v samotném návrhu insolvenčního zákona, bohužel při projednávání zákona bylo toto ustanovení vypuštěno.

Obecně lze nalézt dva hlavní důvody pro rozšíření oddlužení, a to důvod vycházející spíše ze sociálního hlediska a dále důvod spíše právní. Sociální hledisko ukazuje, že u běžných lidí se jedná často o nadspotřebu a zbytečné zadlužování, zatímco u fyzických osob - podnikatelů se mnohdy jedná o snahu získat obživu svým vlastním přičiněním a zadlužit se mohou bez vlastního přičinění⁶. Druhý důvod je důvodem spíše právním. Jde o lepší propojení institutů insolvenčního práva a jejich důsledků, zejména pak propojení institutů reorganizace, oddlužení, konkursu, respektive nepatrného konkursu.

Při srovnání reorganizace a oddlužení podle platné právní úpravy lze dospět k závěru, že zde existuje určitá mezera právě při řešení úpadku drobných podnikatelů, protože tyto osoby nedosáhnou na reorganizaci a k podání návrhu na oddlužení nejsou oprávněni. Zbývá tedy základní způsob řešení úpadku, a to konkurs, který má pro drobné podnikatele - fyzické osoby stejné neblahé účinky, kvůli kterým bylo v případě nepodnikatelů zavedeno oddlužení.

Fakt, že zde chybí elementární rozlišování jak mezi podnikateli drobnými, tak těmi velkými, je v literatuře často kritizován⁷. Dokonce například ve srovnání s německou úpravou, ze které tento náš institut částečně vychází, lze říci, že jde spíše o krok zpět.

Současný režim oddlužení v ustanovení § 389 ins. zákona výslovně stanovuje, že oddlužení je možné použít u dlužníků, kteří nejsou podnikateli. Z čistě formálního hlediska by však návrh na povolení oddlužení mohl podat i dlužník, který byl v minulosti podnikatelem a s podnikáním skončil jen proto, aby mohl tento institut využít. Takovýto postup lze označit za obcházení zákona, a kdyby se soud striktně držel pouze formálního pojetí, nebyl by v takovýchto případech naplněn účel zákona.

⁶ například v případě živnostníka, který nedostane zapláceno a vznikne mu problém s dalšími platbami

⁷ např. Richter T.: Insolvenční zákon: Od vládního návrhu k vyhlášenému znění, Právní rozhledy, 2006, č. 21, s. 773

Judikatura dovodila, že je při individuálním zkoumání možno režim oddlužení použít i na dluhy nepodnikatelů, pokud tyto dluhy vznikly v podnikání a nejedná se o dluhy zásadního charakteru. Je zde tedy druhá podmínka, a to taková, že dlužník nesmí mít relevantní dluhy z podnikání. Insolvenční soud má však určitou možnost posoudit tyto dluhy a rozhodnout, zda oddlužení povolí, či nikoliv.

V judikatuře již je daná problematika řešena a lze odkázat např. na usnesení Nejvyššího soudu 29 NSČR 3/2009. V tomto usnesení jsou detailně popsány situace, kdy se jedná o dluhy z podnikání a rovněž to, jak se mají pro účely oddlužení posuzovat.

Rozborem tohoto usnesení lze dospět k závěru, že soud by měl zkoumat dlužnickovy závazky v každém případě individuálně a podle výše uvedených kritérií tak, aby zamezil situacím, kdy by bylo oddlužení poctivému dlužníkovi kvůli nepodstatnému dluhu z dřívější podnikatelské činnosti odepřeno, avšak zároveň, aby zamezil zneužívání tohoto institutu.

Toto rozhodnutí se zabývá i odůvodněním toho, proč se oddlužení netýká živnostníků. V odůvodnění se uvádí, že se tak děje proto, aby tyto osoby nepřenášely riziko na své obchodní partnery a zákazníky. Z pohledu obchodního práva lze s tímto závěrem souhlasit, avšak z pohledu společenského se nabízí otázka, zdali takovýto argument může obstát jako důvod, pro který nemohou tito podnikatelé řešit svou situaci oddlužením.

4. PROPOJENÍ ODDLUŽENÍ S NEPATRNÝM KONKURSEM

Insolvenční zákon vyčleňuje ke zjednodušenému řízení tzv. nepatrné konkursy a to v ustanovení § 314 a 315 ins. zákona. Jedná se o konkursy, kde dlužníkem je fyzická osoba, která není podnikatelem nebo celkový obrát dlužníka, podle zákona o účetnictví, za poslední účetní období předcházející prohlášení konkursu nepřesahuje 2.000.000,- Kč a dlužník nemá více než 50 věřitelů. Dle mého názoru by, jak z pohledu věřitelů, tak z pohledu dlužníka, stálo za úvahu vztáhnout možnost oddlužení i na tyto nepatrné konkursy.

V nepatrných konkursech je většinou majetková podstata tvořena velice těžce prodejným majetkem a výše výtěžku stěží pokryje náklady s insolvenčním řízením spojené a věřitelům se v důsledku nedostane žádného plnění. Věřitelé se do konkursního řízení přihlašují spíše z důvodu odpisu pohledávky, nikoliv z důvodu, že by se domohli jakéhokoliv plnění. Po skončení konkursu pak zjištění pohledávky soudem umožňuje vést exekuční řízení nebo řízení o výkon rozhodnutí, ale zde dochází i v případě, že dlužník má postižitelný příjem, k poškození dalších věřitelů, protože zde 1. z věřitelů, který zajistí pro výkon rozhodnutí nebo pro exekuci příjem, získá více než věřitelé ostatní.

V případě, že by podnikateli bylo uloženo, bez ohledu, zda příjem získává ze své podnikatelské činnosti nebo z jiných zdrojů, platit věřitelům stejně jako v oddlužení tj. 30 %, měli by věřitelé jistotu

částečného splnění pohledávek a dlužník by měl jistotu, že po zaplacení získá výhodu další činnosti, ať již v podnikání, či jako zaměstnanec.

V naprosté většině případů po skončení nepatrných konkursů jsou zjištěné pohledávky zcela nevymahatelné. Určitý problém je samozřejmě s tím, že se v oddlužení dle stávající úpravy platí minimálně 30 % a je možno v rámci tohoto režimu uhradit i 100 % pohledávek. U podnikatelů by však nebylo možno takto postupovat, protože nemají pravidelný prokazatelný příjem a je tedy otázkou, zda by pro řadu podnikatelů i věřitelů nebylo výhodnější, zaplatit ze strany dlužníka i vyšší než 30 % podíl, pokud by byl drobný podnikatel do budoucna osvobozen.

5. ZÁVĚR

V dnešní ne příliš povzbudivé ekonomické situaci celé Evropy a potažmo i České republiky, by umožnění oddlužení fyzickým osobám – podnikatelům mohlo napomoci například konkurenceschopnosti takovýchto osob. Část jejich dluhů by byla splacena a následně by se tyto osoby mohly opět podílet na vývoji ekonomiky. Absencí této úpravy nyní však dochází k tomu, že tyto osoby již nadále většinou nejsou ekonomicky aktivní anebo ekonomicky aktivní sice jsou, ale část svých příjmů zapírají a nedaní. Tyto osoby jsou také často například zaměstnávání „na černo“ nebo mají jen minimální oficiální příjem.

Závěrem si dovoluji vyslovit názor, že oddlužení dospělo svým rychlým vývojem do fáze, kdy je třeba kvalifikovaně a zodpovědně zhodnotit vývoj a další možnosti tohoto institutu s důrazem na to, že stojíme na oné pomyslné křižovatce a bylo škoda ji bez povšimnutí projet.

Literature:

- Richter T.: Insolvenční zákon: Od vládního návrhu k vyhlášenému znění, Právní rozhledy, 2006, č. 21, s. 773
- Statistické údaje za rok 2008 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_rok_2008.pdf>.
- Statistické údaje za rok 2009 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/statisticke_udaje_za_rok_2009.pdf>
- Statistické údaje za rok 2010 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z: <http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_rok_2010.pdf>
- Statistické údaje za 1. čtvrtletí roku 2011 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z:

- <http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_1_ctvrtleti_roku_2011.pdf>
- Statistické údaje za 2. čtvrtletí roku 2011 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29].
Dostupné z:
<http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_2_ctvrtleti_roku_2011.pdf>
 - Statistické údaje za 3. čtvrtletí roku 2011 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2011-11-29]. Dostupné z:
<http://www.insolvencni-zakon.cz/downloads/Statisticke_udaje_za_%203_ctvrtleti_roku_2011.pdf>
 - Lebeda, M.: Oddlužení [online]. 2011 [cit. 2011-11-29]. 78 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Dostupné z:
<https://is.muni.cz/auth/th/206967/pravf_m/MartinLebedaDP.pdf>.
 - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.4.2009, sp. zn. 29 NSČR 3/2009, KS0S 34 INS 625/2008

Contact – email

martinlebeda@mail.muni.cz